

LANDSORGANISASJONEN I NORGE

**De européiske
markedsproblemer og
Norges stilling**

SEKRETARIATETS VEDTAK AV
22. NOVEMBER 1961

Aktietrykkeriet - Oslo, 1961

Oslo, 25. november 1961.

Til fagforeningene.

Den 25. september d. å. mottok vi Frihandelsutvalgets innstilling, og i skriv av 27. september s. å. fra Utenriksdepartementet ble Landsorganisasjonen anmodet om å uttale seg om denne.

I Frihandelsutvalgets konklusjon heter det bl. a.:

«Det er bare gjennom forhandlinger med fellesmarkedslandene eller CEE at en kan få klarlagt om det hos «De seks» er vilje til stede til å knytte Norge til Fellesskapet på vilkår som gjør det mulig å ivareta avgjørende nasjonale og økonomiske norske interesser.

Slike forhandlinger vil klarlegge om de særlige ordninger eller særprotokoller Norge måtte forlange, vil kunne oppnås under et medlemskap eller ved en assosiering.

Det er klart at disse forhandlinger vil ta tid, og det er av betydning at de så vidt mulig føres samtidig med Storbritannias, Danmarks og eventuelle øvrige lands forhandlinger med CEE. I samsvar med vedtakene i EFTA's Råd bør forhandlinger føres i nær kontakt med samtlige øvrige EFTA-land, og man bør støtte alle bestrebelsler som kan føre til en ordning for alle medlemmer av EFTA, og særlig de nordiske land.

Et sentralt spørsmål i disse forhandlinger er å klarlegge vilkårene for medlemskap eller vilkårene for assosiering.

Da medlemskap er det alternativ som gir den klareste basis for forhandlinger og for å presisere og drøfte de norske forbehold, mener utvalget at forhandlingene bør ta utgangspunkt i dette alternativ. Ved å anbefale denne fremgangsmåte har utvalget ikke tatt standpunkt til spørsmålet om medlemskap eller assosiering. Resultatet av forhandlingene vil danne grunnlag for Regjeringens og Stortingets senere vurdering av om medlemskap i Fellesskapet er aktuelt, eller om vi i stedet skal søke en løsere form for tilslutning ved assosiering.»

Sekretariatet behandlet saken i møte 22. november d. å. Til dette møte var innkalt samtlige varamenn. Ingvald Hansen, Norsk Skotøyarbeiderforbund, satte fram forslag om at Norge skulle søke forhandlinger opptatt på grunnlag av assosiering, men forslaget fikk bare hans egen stemme.

I samsvar med hva som er anført i romertall ti (X), nest siste avsnitt, vil Landsorganisasjonen i et brev gjøre Regjeringen kjent med spesielle norske problemer som en mener det bør tas hensyn til under forhandlingene.

Vi har i skriv av 24. november d. å. anmodet forbundene om så snart råd er i brev til oss å peke på de problemer som det menes har betydning innenfor deres virkeområde. De problemer som forbundene mener er til stede, vil da bli vurdert og i den grad det er mulig, tatt med i vår henvendelse til Regjeringen.

Til slutt vil vi understreke hva Sekretariatet har anført i uttalelsens konklusjon, romertall elleve (XI), siste setning:

«Hvilket alternativ Norge endelig skal velge kan først avgjøres etter at det er forhandlet og betingelsene er kjent.»

Med dette vil det gå tydelig fram at Landsorganisasjonen ikke har tatt noen endelig stilling, men ønsker gjennom forhandlinger å få klarlagt alle problemer og betingelser som knytter seg til en eventuell tilslutning. En ønsker i like stor grad å få klarlagt hva det kan føre til om en skulle stå utenfor.

Når alt vedrørende saken er klarlagt, vil Landsorganisasjonen ta endelig standpunkt til den. På hvilken måte og i hvilket forum avgjørelsen skal foretas, vil bli nærmere drøftet i Sekretariatet.

For øvrig vises til uttalelsen.

Med solidarisk hilsen

LANDSORGANISASJONEN I NORGE

P. Mentsen.

Paul Engstad

24. november 1961.

Det Kgl. Utenriksdepartement,
Kronprinsesse Märthas plass 1,
Oslo.

De européiske markedsproblemer og Norges stilling.

I brev til Landsorganisasjonen av 27. september d.å. anmodet Utenriksdepartementet om en eventuell uttalelse om ovennevnte sak, på grunnlag av en innstilling fra Utvalget for saker vedrørende Frihandelsforbundet og nordisk økonomisk samarbeid og Stortingsmelding nr. 15 (1961—1962). En viser også til Landsorganisasjonens brev av 10. oktober d.å. angående fristen for avgivelse av uttalelse.

Landsorganisasjonen har nå drøftet saken, og vil avgi følgende uttalelse:

I.

De européiske markedsplaner.

Landsorganisasjonen ga i sin uttalelse av 21. desember 1959 uttrykk for en del synspunkter på den utvikling som ledet opp til dannelsen av Det européiske økonomiske fellesskap (CEE) og Det européiske Frihandelsforbund (EFTA). En ga der også uttrykk for en positiv innstilling til en utvidet internasjonal handel og dannelsen av større markeder.

Fjernelsen av hindringene for det internasjonale varebytte synes for tiden særlig å finne sted gjennom dannelsen av regionale økonomiske sammenslutninger. Det tidligere omfattende og framgangsrike arbeid i denne retning, bl. a. gjennom Generalavtalen om tolltariffer og handel som har medlemsland i mange verdensdeler, har i de senere år ikke ført til nevneverdige nye resultater. Dannelsen av regionale sammenslutninger er imidlertid godtatt i denne avtalen, og kan og bør være et middel til å fremme en økt verdenshandel, og en fornuftig arbeidsdeling mellom landene også i en videre sammenheng. Det er på mange måter naturlig at et særlig vidtgående samarbeid i første omgang utvikler seg mellom land som står hverandre noenlunde nær geografisk og på andre måter.

Tendensen til dannelsen av større regionale sammenslutninger er ikke bare begrenset til Vest-Europas relativt små land, men gjør seg gjeldende også i andre deler av verden både mellom økonomisk utviklede og økonomisk underutviklede land. F. eks. tar Den øst-

européiske økonomiske samarbeidsorganisasjon (Comecon) også sikte på å utnytte de fordeler som en arbeidsdeling mellom landene kan gi, selv om dette skjer under et annet økonomisk system enn i Vesten. Dannelsen av større markeder er ikke et mål i seg selv, men et middel blant flere til å fremme økonomisk framgang. Det er også ganske klart at en slik utvikling vil ha politisk betydning.

Særlig for et lite land synes deltakelse i større markedsdannelser å åpne betydelige muligheter som kan gi store økonomiske fordeler dersom mulighetene utnyttes. På den annen side kan det for et lite land også reise seg mange vanskeligheter som må motarbeides effektivt for at totalresultatet skal bli godt. For Norge er en utstrakt deltakelse i det internasjonale vare- og tjenestebytte, som muliggjøres av vår vareeksport og skipsfarten, av grunnleggende betydning for de økonomiske forhold og den relativt høye levestandard vi har nådd i dag. Fortsatt utvidet deltakelse i det internasjonale vare- og tjenestebytte er også en avgjørende forutsetning for videre økonomisk framgang.

I Landsorganisasjonens uttalelse om Det européiske frihandelsforbund heter det bl. a.:

«Et viktig mål for arbeidet med opprettelsen av Frihandelsforbundet har vært å skape nye muligheter for en overenskomst mellom Fellesmarkedet og de øvrige OEEC-land, men samtidig har konvensjonen måttet utformes slik at Frihandelsforbundet kan stå på egne ben. . . . I den foreliggende situasjon mener Landsorganisasjonen at dette har vært den beste linje som kunne følges, samtidig som en beklager den splittelse som har oppstått i Vest-Europa.»

Den demokratiske européiske fagbevegelse har hele tiden vært innstilt på å unngå en slik splittelse. I den tid EFTA har bestått, har det vært gjort flere forsøk på å finne fram til løsninger som begge de to markedsorganisasjoner kunne akseptere uten at de oppga sin identitet, men dette har slått feil. Storbritannia som det største land i EFTA, kom da til den konklusjon at den eneste mulighet for å få opphevet splittelsen var å søke om forhandlinger med Det européiske økonomiske fellesskap med sikte på å bli medlem av dette, hvis det kunne finnes tilfredsstillende ordninger for Storbritannias, Det britiske samveldets og Det européiske frihandelsforbunds særlige interesser. Danmark søkte samtidig om medlemskap. Irland har gjort det samme. I en felles erklæring fra EFTA-landene het det at de alle vil undersøke muligheten for å delta i et marked omfattende 300 millioner mennesker.

Hvis Storbritannias søknad om medlemskap fører til et positivt resultat, vil det finne sted en grunnleggende endring i de européiske markedsforhold. Det européiske frihandelsforbund vil oppløst, og

i realiteten vil det bare finnes et stort marked i Vest-Europa, mens resten blir av mindre betydning. Storbritannias beslutning om å ta opp forhandlinger for å klarlegge vilkårene for medlemskap i CEE har stilt de øvrige mindre medlemsland innen Frihandelsforbundet, deriblant Norge, overfor omfattende og vanskelige avgjørelser. For hvert enkelt av disse land foreligger det tre muligheter:

1. Å følge det britiske eksempel å oppta forhandlinger om tilknytning til Fellesskapet som medlem etter artikkel 237 i Roma-traktaten.
2. Å søke en tilknytning i form av såkalt assosiering etter Roma-traktatens artikkel 238.
3. Ikke å oppta forhandlinger om tilknytning og forsøke å klare seg selv uten noen omfattende avtalt forbindelse med Fellesskapet.

Foruten Storbritannia og Danmark, som nå forhandler om vilkårene for medlemskap, synes tre andre EFTA-land, Sverige, Sveits og Østerrike å ville søke om tilknytning i form av assosiert medlemskap på grunn av sin tradisjonelle eller avtalebestemte nøytralitet.

Norge har ennå ikke fattet noen beslutning. Det er rimelig at en i Norge har villet benytte så meget tid som mulig til undersøkelser og overveielser før noen beslutning treffes, og det er ikke grunn til å tro at dette har skadet vår stilling. Men det er naturligvis viktig at en beslutning treffes så vidt raskt at en eventuelt ikke kommer i utakt med de øvrige land etter hvert som reelle forhandlinger begynner å finne sted, slik at spørsmål som er av interesse for Norge blir avgjort uten at vi har fått høve til å fremme vårt syn.

Det valg som må treffes i første omgang er om forhandlinger skal tas opp og i tilfelle på hvilket grunnlag. Følges forhandlingslinjen, blir det først etter at forhandlingene er gjennomført og betingelsene kjent for vårt vedkommende, samtidig som en har kjennskap til resultatet for Storbritannia og de andre land, at den endelige beslutning kan tas. En kan regne med at det hverken for Norge eller andre små EFTA-land blir aktuelt med noen tilslutning til Fellesskapet, dersom Storbritannia ikke blir tilsluttet. Norge står selvsagt fritt til å velge hvilket som helst av de tre alternativer både når det gjelder forhandlingsopplegg og det endelige valg. Men det må understrekes at valget må treffes på bakgrunn av en forståelse av og en så vidt mulig realistisk vurdering av den nye situasjon en står overfor.

II.

Det nåværende fellesskap (De 6) og et utvidet fellesskap.

De krefter som har drevet fram Det européiske økonomiske fellesskap, har delvis vært av politisk art med sikte på å fremme en utvikling i retning av en form for et Europas forente stater. Mange har sett Fellesskapet som et middel til å hindre mulige framtidige konflikter mellom Tyskland og Frankrike som så ofte har kastet Europa ut i krig. Men økonomiske betraktninger har også spilt en vesentlig rolle for dannelsen av CEE. I arbeidet med å skape CEE har det deltatt folk med ulike politiske oppfatninger og også ledende fagforeningsfolk på kontinentet. Den demokratiske fagbevegelse innen de seks fellesskapsland har støttet opprettelsen av CEE, og stiller seg fortsatt positiv til Fellesskapet.

Det européiske økonomiske fellesskap er opprettet ved Roma-traktaten som er en økonomisk avtale. Den eneste henvisning til et mer omfattende almenpolitisk samarbeid fins foruten i traktatens innledning i den alminnelige formålsartikkel som er gjengitt nedenfor. Det videre politiske samarbeid mellom medlemslandene som foreløpig bare i begrenset utstrekning er kommet i gang, og de videre tendenser til utvikling på dette område, foregår utenfor Det européiske økonomiske fellesskaps organisasjon og uavhengig av Roma-traktatens bestemmelser.

Ved Roma-traktatens oppbygging ble det som naturlig er, foretatt en avveining av interessene til de nåværende medlemsland. Dette kommer delvis til uttrykk i formen på de generelle bestemmelser i selve traktaten og delvis i særprotokoller som det enkelte medlemsland har fått knyttet til traktaten. Det er rimelig å vente at dersom nye land skal bli knyttet til Fellesskapet, må også deres særlige interesser bli ivaretatt på liknende måte. Det er ikke avgjørende om dette skjer ved endringer i selve Roma-traktaten eller i form av særprotokoller som er like bindende.

På mange områder gir Roma-traktaten bare uttrykk for en generell målsetting og det er medlemslandene — også eventuelle nye medlemsland — som bestemmer hva Fellesskapet i praksis skal utvikle seg til. Tilslutning av nye land kan på mange måter bety at en vil stå overfor et annet fellesskap med delvis andre tendenser enn de en ser i dag. At Roma-traktaten for en stor del er en rammeavtale, betyr selvsagt også at en i forbindelse med Det européiske økonomiske fellesskap står overfor mange viktige spørsmål som det ikke er mulig å finne svar på i Roma-traktaten.

III.

Roma-traktaten.

Målsettingen for Det européiske økonomiske fellesskap er gjen-gitt i Roma-traktatens artikkel 2, hvor det heter:

«Fellesskapet har til oppgave gjennom opprettelsen av et felles marked og gjennom en gradvis tilnærming av medlemsstatenes økonomiske politikk å fremme en harmonisk utvikling av den økonomiske virksomhet i Fellesskapet som helhet, en kontinuerlig og balansert ekspansjon, økt stabilitet, stadig sterkere stigning i levestandarden og nærmere forbindelser mellom de stater det forener.»

Det er i det følgende ikke gjort noe forsøk på å gjennomgå Roma-traktaten i sin helhet og mulige virkninger for Norge. Framstillingen er konsentrert om noen vesentlige punkter, og herunder er det bl. a. gått nærmere inn på en del spørsmål som er av spesiell interesse for arbeidstakerne.

Som foran nevnt, står Norge overfor tre alternativer når det gjelder forholdet til Det européiske økonomiske fellesskap: Fullt medlemskap, assosiert medlemskap eller å stå utenfor. Både det første og det siste alternativ er relativt klart, mens dette ikke gjelder for assosiasjonsalternativet. En omfattende assosiasjonsordning vil likevel formodentlig på mange områder innebære det samme som fullt medlemskap. I flere av de følgende avsnitt har en av ovennevnte grunner bygget på alternativene fullt medlemskap eller å stå utenfor. En har i disse avsnitt brukt uttrykket «medlem» uten å spesifisere om det dreier seg om fullt medlemskap eller assosiert medlemskap. Dette blir det samme dersom det er de samme bestemmelser som gjelder.

Roma-traktaten trådte i kraft 1. januar 1958. Den viktigste konkrete bestemmelse i Roma-traktaten er at det i løpet av en overgangsperiode på 12 år skal gjennomføres en tollunion mellom medlemslandene. Overgangsperioden kan forlenges til 15 år eller forkortes hvis det er enighet om det. Tollsatsene og mengdereguleringer av utenrikshandelen mellom medlemslandene skal fjernes, og medlemslandene skal gjennomføre felles tollsatser utad overfor land som ikke er medlemmer. Det skal også etter hvert gjennomføres en felles ytre handelspolitikk, og dette må for en stor del sees som en konsekvens av tollunionen. Bestemmelsene om gjennomføringen av tollunionen gjelder i prinsippet alle varer, men for jordbruksvarer og fisk er det meningen at dette skal finne sted i forbindelse med gjennomføringen av en felles kontrollert politikk. Det er for industri-varer tollunionsbestemmelsene klarest kommer direkte til anvendelse.

Norsk industris stilling.

Norges eksport av industrivarer beløp seg i 1960 til om lag 5000 millioner kroner. Industrieksporten utgjorde nesten 90 prosent av vår samlede vareeksport. Om lag $\frac{4}{5}$ av denne eksporten kommer fra den egentlige eksportindustri.

Eksportindustrien sysselsetter om lag 25 prosent av alle som arbeider i industrien, og eksportindustrien svarer for om lag 30 prosent av den samlede verdiskaping i all norsk industri. Valuta-inntjeningen fra eksportindustrien er langt større enn fra skipsfarten.

Av vår samlede vareeksport i 1960 gikk henimot halvparten til EFTA-land, vel $\frac{1}{4}$ gikk til de nåværende fellesmarkedsland og vel $\frac{1}{4}$ til alle andre land i verden. Det er altså Vest-Europa som i dag er det avgjørende marked for vår vareeksport. Til sammen avtar EFTA-landene og «De seks» om lag $\frac{3}{4}$ av vår vareeksport. Om Storbritannia og Danmark går inn i Fellesskapet vil 55—60 prosent av vår vareeksport gå til dette område.

Betydningen av en slik endring i markedsforholdene kommer klart fram om en tar som utgangspunkt at Norge blir stående helt utenfor den nye markedsdannelsen. Dette vil medføre en betydelig øking i den toll våre eksportvarer vil møte på de vest-européiske markeder.

Tollbelastningen på vår eksport til de nåværende Fellesskapsland vil øke fordi tollsatsene vil gå opp i de land — Vest-Tyskland, Belgia, Nederland og Luxembourg — hvor vi i dag har den vesentligste del av vår eksport til Fellesskapet og hvor vi også i framtiden må regne med å ha våre vesentlige eksportmuligheter. Det tap vi lider på denne måten kan ikke påregnes kompensert ved økt eksport til Frankrike og Italia hvor tollsatsene ved gjennomføringen av fellestariffen går noe ned.

Enda viktigere er det at våre andre viktigste handelspartnere, Storbritannia, Danmark, Sverige og andre EFTA-land også vil måtte godta den felles ytre tolltariff og derved gjennomføre høyere tollsats på våre eksportprodukter, hvis de blir medlemmer av Fellesskapet. Den samlede tollbelastning på vår eksport til dette område kan da med utgangspunkt i de nåværende eksportforhold beregnes til om lag 300 millioner kroner pr. år, og økingen i tollbelastningen i forhold til tidligere vil bli vel halvparten av dette. Det er da ikke tatt hensyn til at vi vil gå glipp av de tollnedsettelse vi skulle fått i EFTA, som da blir oppløst. Heller ikke er det tatt hensyn til at tolltapet blir større om vi ser det i forhold til den formodentlig vesentlig økte eksport som vi i tilfelle kunne fått

under tollfrihet. Resultatet av å stå utenfor blir således at vår eksport blir møtt med betydelig økt toll, mens medlemmene i Fellesskapet etter hvert får tollfrihet. Dette vil svekke vår konkurranseevne overfor disse land.

Det har blitt hevdet at denne økte tollbelastning ikke kan bety særlig meget da det tross alt vil dreie seg om et relativt beskjedent beløp, sett i forhold til Norges samlede nasjonalinntekt. Den økte tollbelastning skulle derfor ikke være farlig.

Dette argument synes imidlertid ikke å ha særlig bærekraft. Den økte tollbelastning ville falle på bestemte varegrupper og bl. a. vil det bli en betydelig øking på treforedlingsprodukter, aluminium, ferrolegeringer, jern og stål, kvelstoffgjødning og fiskeprodukter. Dette er våre viktigste eksportnæringer hvor vi har virkelig gode forutsetninger. Eksporten av disse varer vil ikke falle bort om vi står utenfor, men den vil bli sterkt hemmet og spesielt vil en eksportøking bli vanskelig.

Når det gjelder de framtidige vekstmuligheter på disse områder er det feil å se det inntektstap vi lider på grunn av den økte tollbelastning i forhold til landets samlede produksjon eller selv i forhold til verdien av produksjonen nettopp i disse næringer. Tapene må sees i forhold til fortjenesten i disse næringer og da blir de betydelige. Det er selvsagt viktig å eksportere for å få valuta, men det er også viktig å tjene på eksporten. Det er nettopp fortjenesten i eksportnæringene som i stor utstrekning må skaffe den kapital som trengs for at disse industrier skal kunne bygges videre ut i et raskt tempo. Fortjenesten er også en forutsetning for tilførsel av utenlandsk lånekapital.

Så vidt det kan bedømmes i dag synes det ikke å være noen mulighet for å erstatte det tapet som disse næringer vil lide ved en økt tollbelastning. En alminnelig subsidieordning for eksportprodukter som en motvekt mot tolløkingen vil støtte på vanskeligheter innenlands, og for øvrig er eksportsubsidier generelt forbudt i en rekke av de avtaler, bl. a. GATT-avtalen, som vi har sluttet med andre land. Selvsagt kan vi fri oss fra dette ved å si opp avtalene, men vi må da regne med at norsk eksport vil bli møtt med kraftige mottiltak fra andre land hvis en subsidieordning søkes gjennomført. I en slik situasjon vil Norge som et lite land bli den tapende part. Eventuelle forsøk på å begrense de bedrifts- og nærings-økonomiske skadevirkninger helt eller delvis ved en reduksjon eller svakere øking i lønningene i disse næringer, kan ikke godtas av Landsorganisasjonen.

Fjerntliggende, lite betalingsdyktige utviklingsland, hvor prisene ofte er lave og som naturlig er bygger opp sin egen industri bak

en proteksjonistisk tollmur og mengdereguleringer, er intet reelt alternativ til erstatning for tapte markeder i Vest-Europa. Norsk industri har heller ikke en slik struktur at den kan levere de produkter som utviklingslandene i første rekke er interessert i. Det kan heller ikke påregnes at Norge kan skaffe de langsiktige kreditter som ofte er nødvendig i forbindelse med eksport til disse land. USA er på mange måter et vanskelig marked. Når det gjelder eksport til Sovjet og de øst-européiske land møter en ofte betalingsproblemer. En må dessuten ta i betraktning at skulle det være mulig å oppnå en omfattende handelsordning med disse land må en også vente at dette vil bli utnyttet til en sterk politisk påvirkning. Reelle gode alternativer til erstatning for tap av vest-européiske markeder fins derfor ikke.

For mange av de eksportnæringer som er nevnt ovenfor, foreligger det i dag omfattende utvidelsesplaner som neppe vil kunne gjennomføres dersom Norge blir stående utenfor et eventuelt stort felles vest-européisk marked. Når det gjelder treforedlingsindustrien er fortjenestemarginene gjennomgående i dag neppe større enn at det kan bli skadevirkninger også for den eksisterende produksjon, og utbyggingen av industrien i retning av en stadig høyere foredling av tømmerstokken vil bli meget vanskelig. Økingen i tollbelastningen ved å stå utenfor vil nemlig bli vesentlig større for høyt foredledede treforedlingsprodukter enn for mindre foredledede produkter.

Kommer Norge derimot med i Det européiske økonomiske fellesskap og innenfor tollunionen, kan det regnes med store fordeler for eksportindustrien og en rask videre utbygging av denne, ikke minst når det gjelder høyforedledede produkter. I større eller mindre grad er imidlertid en forutsetning for dette at det også kan finnes fram til rimelige ordninger når det gjelder Roma-traktatens bestemmelser om etableringsrett og kapitalmarked. En kommer tilbake til dette spørsmål som er av betydning for flere næringer.

Det er også grunn til å minne om at våre viktigste eksportindustrier for en stor del nettopp ligger i økonomisk mindre utviklede distrikter i vårt land. Dette gjelder således aluminiumsfabrikker, ferrolegeringsverk, jern- og stålverk, fiskeforedlingsanlegg (særlig fryseriene) og delvis fabrikker i tilknytning til framstillingen av gjødningsstoffer. Treforedlingsindustrien ligger for en stor del i økonomisk mer utbygde områder, men også i distrikter hvor det er sterkt behov for en videre økonomisk utbygging som for eksempel i Nord-Trøndelag. Det er således god grunn til å tro at industrien i disse områder vil bli direkte skadelidende hvis vi står utenfor, men vil få betydelige fordeler hvis vi kommer innenfor Fellesskapets tollunion.

Når det gjelder hjemmemarkedsindustrien er det viktig å være oppmerksom på at denne i betydelig grad er avhengig av eksportindustriens stilling og utvikling. Således trenger nesten hele den norske hjemmemarkedsindustri betydelige valutabeløp for å kunne kjøpe de råstoffer, drivstoffer og maskiner m. v. som den trenger for å kunne fortsette sin drift, og vil trenge i enda større grad for en fortsatt utbygging. Også direkte når det gjelder leveranser til eksportindustrien av f. eks. jernkonstruksjoner og maskinelt utstyr, har eksportindustriens utvikling betydning for hjemmemarkedsindustrien. Det bør også kunne utvikles et nærmere samarbeid mellom eksportindustri og hjemmemarkedsindustri. Myndighetene bør bidra til dette med sikte på å støtte eksportframstøt fra hjemmemarkedsindustrien.

På den annen side er det klart at hjemmeindustrien på mange måter står i en annen stilling enn eksportindustrien når det gjelder forholdet til Fellesmarkedet. Dersom Norge står utenfor, vil hjemmeindustrien unngå at den beskyttelsestoll den i dag har fjernes, og derved kan konkurransepresset på vår hjemmeindustri fra Fellesmarkedet begrenses. Men en kan ikke se bort fra at konkurransepresset utenfra vil øke selv med opprettholdelse av tollsatsene som følge av den rasjonalisering av produksjonen som finner sted i stor-markedet, og som vi ikke kan regne med å nyte godt av når vi står utenfor.

Blir vi med i Fellesmarkedet, får hjemmeindustrien som følge av dette økt konkurranse på hjemmemarkedet i forbindelse med redusert beskyttelsestoll, men på den annen side får den også økte muligheter for eksport på de store markeder. Det har i de senere år vært en meget gledelig utvikling når det gjelder eksporten fra den tradisjonelle hjemmemarkedsindustri. I løpet av 1950-årene har dens eksport således økt fra et beløp på om lag 100 millioner kroner pr. år til om lag 1 milliard kroner i år. En slik eksportøkning og dermed følgende rasjonalisering og omstilling er en vesentlig forutsetning for at den såkalte hjemmemarkedsindustri fortsatt skal kunne vokse. På en rekke områder har den ikke lenger noen større muligheter for økt salg i Norge. Skal det bli fortsatt vekst, må den ut på større markeder og for de produkter det her gjelder kan disse vesentlig finnes i Vest-Europa. For hjemmemarkedsindustrien er for øvrig det store spranget fra et lite til et stort marked i virkeligheten allerede tatt ved vår tilslutning til EFTA. Det er langt større forskjell på å gå over fra et marked på 3.6 millioner mennesker til et marked på 90 millioner mennesker enn å gå videre fra dette til et marked på 250—300 millioner mennesker.

Den tradisjonelle hjemmemarkedsindustri sysselsetter om lag $\frac{3}{4}$

av alle som arbeider i industrien. I forbindelse med Norges tilslutning til EFTA ble det anslått at industribedrifter som syssel-satte om lag $\frac{1}{4}$ av den samlede industrisysselsetting ville komme i en såkalt «mer utsatt stilling». De øvrige hjemmemarkedsbedrifter vil ikke, eller bare i mindre grad, bli berørt av de nye markedsforhold. Dette gjaldt industribedrifter som var knyttet til et lokalt marked, reparasjonsvirksomhet, hjemmemarkedsbedrifter som på forhånd hadde ingen eller liten tollbeskyttelse eller som av andre grunner ble ansett for å være forholdsvis bra konkurransedyktige selv ved en fjernelse av tollsatsene.

Heller ikke for den mest utsatte gruppen var det tale om at disse bedrifter stort sett ville gå under. Men for disse ville det bli store endringer i markedsforholdene med økt konkurranse innenlands og nye eksportmuligheter. En god del av de bedrifter det her gjelder, synes for øvrig å ha vist en sterk livskraft i de senere år.

Foran vår tilslutning til EFTA ble det spådd at det raskt ville finne sted meget store skadevirkninger, fordi utenlandske konkurranter ville ta tollnedsettelsen «på forskudd», selv om den faktisk ville finne sted over en lengre periode. Slike skadevirkninger har ikke kunnet konstateres. Tollavviklingen innen EFTA har riktignok faktisk ikke gått særlig langt ennå og vår overgang til et enda større marked enn EFTA vil også føre inn enkelte nye momenter i vurderingen. Men det er ikke grunn til å vurdere situasjonen vesentlig annerledes enn i forbindelse med EFTA. Skal de mest utsatte industribedriftene greie seg, vil det imidlertid kreves en stor innsats fra ledelsens og andres side, og det er mange tegn til at en slik prosess har kommet godt i gang ikke minst i forbindelse med vårt medlemskap i EFTA. Det har funnet sted et meget stort antall sammenslutninger av mindre bedrifter, eller et noe løsere samarbeid, bl. a. om eksportvirksomhet. Den nødvendige omstilling vil også for en stor del finne sted *innenfor* vedkommende bedrifter.

For en vurdering av omstillingsproblemenes betydning for den alminnelige sysselsetting er det av betydning å være oppmerksom på at sysselsatte i de såkalte mest utsatte industribedrifter bare utgjør en liten brøkdel av den samlede sysselsetting. Disse bedrifter finnes også særlig i de økonomisk mer utviklede deler av vårt land hvor eventuelle omstillingsproblemer lettere kan løses enn i de økonomisk mindre utviklede distrikter. F. eks. utgjør etter de tidligere beregninger sysselsatte i de såkalte mest utsatte bedrifter under $\frac{1}{10}$ av den samlede sysselsetting i fylkene rundt Oslofjorden og i Bergen. I Vestlands- og innlandsfylkene i Sør-Norge er tallet under 7 prosent. I Trøndelag under 4 prosent, og i de tre nordligste fylker under 1 prosent. Det finner for øvrig hvert år sted

en betydelig omstillingsprosess uavhengig av tollreduksjoner, uten at dette fører til alvorlige sysselsettingsproblemer.

At noen av de minst konkurransedyktige bedriftene vil måtte falle fra i løpet av omstillingsperioden, er i seg selv ingen katastrofe. Tvert imot vil dette i en viss grad være et nødvendig ledd i den rasjonalisering og omstilling av vår hjemmeindustri, som under enhver omstendighet må finne sted dersom det skal kunne sikres fortsatt betydelig økonomisk vekst i landet. Fagorganisasjonen er heller ikke interessert i at lite konkurransedyktige bedrifter med et lavt lønnsnivå som ofte kan virke som lønnstrykkere over et vidt område, blir opprettholdt for enhver pris. Ifølge Roma-traktaten er det for øvrig adgang til midlertidig å gjenninnføre beskyttelsestiltak dersom det skulle oppstå alvorlig fare for sysselsettingen og levestandarden i en industrigren eller et distrikt. Selv om vanskelige omstillingsproblemer for arbeidstakerne formodentlig bare vil forekomme i et nokså begrenset omfang, bør det være en klar plikt både for bedriftene og de offentlige myndigheter så langt som mulig å lette denne omstilling. Fagbevegelsen vil selvsagt bidra til dette så langt den evner.

Når en ser på utviklingen i de senere år, synes norsk industris internasjonale konkurranseevne stort sett å være god. Alt i alt må en kunne regne med at tilslutningen til et stort vest-européisk fellesmarked vil føre til en betydelig raskere industriell vekst enn om vi skulle stå utenfor. Dette vil ha positiv betydning for lønns- og sysselsettingsmulighetene i industrien.

V.

Skogbruk, jordbruk, fiske- og andre næringer.

Norges forhold til Det européiske økonomiske fellesskap vil få betydning også for andre næringer.

For skogbruksnæringens vedkommende er det åpenbart at det vil måtte føre med seg betydelige skadevirkninger om norsk treforedlingsindustri blir holdt utenfor et stort felles vest-européisk marked. Det vil bli et press nedover på tømmerprisene som en må regne med vil forplante seg videre til skogsarbeiderlønningene. Kommer treforedlingsindustrien med i Fellesskapets tollunion, kan en derimot regne med en gunstig utvikling for skogbruksnæringen og de som er knyttet til den.

Fiskeriene er en utpreget eksportnæring. Står Norge utenfor det store fellesmarked, vil fiskeeksporten bli møtt av høye tollsatser og dette vil ikke kunne unngå å få skadevirkninger for næringen og inntektsforholdene for fiskerne. En kan i praksis ikke regne med at

dette vil kunne motvirkes ved omfattende støtteordninger. På lang sikt vil fellesskapslandene bak en høy tollbeskyttelse kunne bygge opp sin egen fiskerinæring slik at de blir nærmest selvforsynt med fiskeprodukter. Går Norge inn i Felleskapet, er det den norske fiskerinæring som har sjansen til å bli den store leverandøren til hele dette område.

Det er på den annen side forståelig at de norske fiskere er bekymret for at utenlandske fiskeriinteresser skal få rett til å utnytte de norske fiskeforekomster. Dette problem synes imidlertid delvis å kunne løses allerede ved en rimelig fortolkning av de nåværende bestemmelser i Roma-traktaten. Under enhver omstendighet må de samme restriksjoner kunne opprettholdes f. eks overfor utenlandske som ovenfor norske trålere. Videre må bestemmelsene kunne tolkes slik at dersom de øvrige medlemslands fiskeriselskaper skal få fiskerettigheter i norske territorialfarvann, må de etablere seg i Norge. I tillegg til dette vil det være aktuelt å be om særbestemmelser som så langt som mulig reserverer de norske fiskerikdommene for norske fiskere. Det må imidlertid finne sted en avveining mellom hensynet til å sikre våre fiskerikdommer for norske fiskere og hensynet til å få en friest mulig fiskeeksport.

Norsk jordbruk er bekymret ved tanken på å delta i et felles marked hvor det blir en felles jordbrukspolitikk. Ifølge Roma-traktaten skal det imidlertid tas sosiale og distriktsmessige hensyn ved utformingen av jordbrukspolitikken. En må videre søke å få de særbestemmelser som måtte være nødvendig for at en rimelig støtte til jordbruket av sosiale og distriktsmessige hensyn fortsatt kan opprettholdes. Skulle Norge av hensyn til jordbruket stå utenfor Felleskapet, vil dette føre til at de øvrige næringers og forbrukernes evne og vilje til å gi denne støtte bli redusert.

Ifølge Roma-traktatens prinsippbestemmelser skal det etter hvert gjennomføres en felles transportpolitikk, idet det tas hensyn til hva som er nødvendig i forbindelse med gjennomføringen av det felles marked. Dette antas ikke å få noen vesentlig virkning for norsk transportpolitikk. Utenriks skipsfart og luftfart behandles ikke innenfor Det europeiske økonomiske fellesskap, men ved enstemmighet kan det bestemmes at også dette kan tas opp. Det er rimelig at norsk skipsfart ønsker å ha muligheter for eventuelt å delta i et slikt samarbeid for å motvirke mulige tendenser til restriktiv sjøtransportpolitikk som vil få skadevirkninger for norsk skipsfart.

I større eller mindre grad vil andre næringer også bli direkte eller indirekte påvirket av om Norge står innenfor eller utenfor Felleskapet.

VI.

Arbeidsmarkedsforhold.

Roma-traktaten bestemmer at det skal gjennomføres fri bevegelighet for arbeidstakerne innen Fellesskapet. Dette frie felles arbeidsmarked skal være gjennomført senest innen overgangsperiodens utløp. En viktig bestemmelse er at gjennomføringen av det frie arbeidsmarked skal innebære at det ikke gjøres forskjell på innenlandske og utenlandske arbeidstakere i medlemstatene når det gjelder sysselsetting, lønn og øvrige arbeidsvilkår. Underbetaling av utenlandsk arbeidskraft vil således stride mot betingelsene for et felles arbeidsmarked.

En annen viktig bestemmelse i Roma-traktaten er at det i forbindelse med gjennomføringen av det felles arbeidsmarked skal sikres et nært samarbeid mellom de nasjonale arbeidskraftsmyndigheter bl. a. «med sikte på å skape kontakt mellom tilbud og etterspørselen etter arbeidskraft og på å tilveiebringe en likevekt under forhold som utelukker alvorlig fare for levestandarden og sysselsettingen i de forskjellige områder og næringsgrener». Utvekslingen av unge arbeidstakere skal fremmes. Ministerrådet skal ved enstemighet vedta de sosiale tiltak som er nødvendige for arbeidstakernes frie bevegelighet, bl. a. sikring av trygderettigheter m. v.

Det felles arbeidsmarked skal gjennomføres i løpet av tre etapper. Bestemmelsen i selve Roma-traktaten som er nevnt foran, er av mer prinsipiell art. Det er vedtatt nærmere bestemmelser for første etappe som gjelder ut 1962, og ifølge disse skal det i medlemslandene fortsatt være slik at nasjonale arbeidstakere etter nærmere regler har fortrinnsrett til ledige stillinger. Arbeidstakere i medlemslandene har videre fortrinnsrett til arbeid innen Fellesskapet foran arbeidssøkere fra land som ikke er med i Fellesskapet. I vedtaket er det presisert at arbeidstakere fra et annet medlemsland skal ha samme beskyttelse og arbeidsbetingelser som de nasjonale arbeidstakere, spesielt samme lønn, og rett til å tilhøre fagforeninger.

Det er lagt fram en plan som omfatter også annen og tredje etappe, men denne er ennå ikke vedtatt. Etter den foreslåtte planen skal imidlertid fortrinnsretten for nasjonale arbeidstakere i annen etappe begrenses til tilfelle hvor det oppstår alvorlig fare for sysselsetting og levestandard. I tredje etappe skal de gjenværende restriksjoner for et felles arbeidsmarked oppheves.

Det praktiske mål med det felles arbeidsmarked er at ledige arbeidstakere i ett medlemsland skal kunne få arbeid i et annet medlemsland, hvor det er mangel på arbeidskraft. I de årene Fellesskapet har bestått har arbeidsløse italienere i en viss utstrek-

ning blitt sysselsatt i andre medlemsland hvor det har vært mangel på arbeidskraft. Dette har ikke ført til vanskeligheter for sysselsettingen i disse land, samtidig som de har fått dekket arbeidskraftbehov som ellers ikke kunne vært tilgodesett.

Sysselsettingssituasjonen i Vest-Europa i dag er stort sett preget av full sysselsetting og mangel på arbeidskraft. Det viktigste unntaket innen Fellesskapet er Italia, hvor det fortsatt er en betydelig strukturell arbeidsløshet, selv om også denne har blitt redusert i det senere. I Belgia er det en mindre arbeidsløshet, men ellers er det full sysselsetting i Fellesskapets land. Utenfor Fellesskapet forekommer det endel underbeskjeftigelse og arbeidsløshet i de økonomisk underutviklede middelhavsland Hellas (assosiert medlem av CEE), Spania og Portugal (EFTA-medlem) og i Irland. At det stort sett hersker full sysselsetting i Vest-Europa er selvsagt av interesse for en vurdering av den praktiske betydning et felles arbeidsmarked eventuelt kan få for Norge.

De eksisterende lønnsforskjeller i Vest-Europa er også av interesse, bl. a. i denne sammenheng. Når en ser på de nominelle time-lønninger i industrien inklusive arbeidsgivers sosiale utgifter, er hovedtrekkene følgende: Sverige kommer på toppen med et lønnsnivå som ligger om lag 20 prosent over en gruppe land som består av Danmark, Norge, Sveits og Storbritannia med Frankrike i nærheten. I Vest-Tyskland var lønnsnivået for et par år siden om lag 20 prosent lavere enn i Norge, og i land som Østerrike, Nederland og Italia finner vi et enda betydelig lavere lønnsnivå.

Når det gjelder lønningenes betydning for konkurranseforholdene, kan en ikke bare se på lønnsforskjellene, men det må også tas hensyn til hva man får igjen for lønningene i form av arbeidstytelse. Et land med dyktig og velutdannet arbeidskraft og en rasjonell produksjon vil ofte ha god konkurransevne overfor mindre utviklede land, selv om lønningene der er vesentlig lavere.

I de siste årene har det i Fellesskapets land stort sett vært en sterkere stigning i lønningene enn her i landet, og f. eks. i Storbritannia. Forskjellen mellom f. eks. tysk og norsk lønnsnivå er derfor i dag formodentlig mindre enn ovenfor antydnet. Når det gjelder arbeidstid, forekommer det endel avvik i begge retninger jamført med norske forhold. Det er ingen bestemmelser i Roma-traktaten som hindrer at det gjennomføres så gode lønns- og arbeidsvilkår i de enkelte medlemsland som landet har økonomisk evne til og fagbevegelsen klarer å gjennomføre. Av konkurransemessige grunner vil intet medlemsland være interessert i å motsette seg forbedringer på dette felt i andre medlemsland. Men en må regne med at det

etter hvert vil utvikle seg et nærmere samarbeid både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden innen Fellesskapet.

I praksis er det en rekke bremser på arbeidskraftens frie bevegelighet bl. a. geografisk avstand, språkvansker, uvant klima og miljø, boligspørsmål og de krav som stilles til faglige kunnskaper. Mellom de nordiske land hvor disse faktorer bare gjør seg gjeldende i mindre grad, har vi i mange år hatt et felles arbeidsmarked uten at det har ført til vanskeligheter, men tvert imot hatt gunstige virkninger. Dette har vært tilfellet til tross for at lønnsnivået i Sverige er betydelig høyere enn i de andre land og at det i flere år var en betydelig arbeidsløshet i Danmark. I realiteten har også praktisk talt alle utlendinger fra andre land som har søkt om arbeidstillatelse, fått innvilget dette. I praksis har vi således i lang tid nærmest hatt et fritt arbeidsmarked overfor andre land. Inn- og utvandringen av arbeidskraft har hatt et lite omfang og vært omtrent like stor, kanskje med en viss tendens til at det har reist flere nordmenn ut enn det har kommet utlendinger hit. På bakgrunn av de erfaringer vi har og den nåværende sysselsettingssituasjon i Vest-Europa, er det ingen grunn til å tro at en eventuell gjennomføring av et felles arbeidsmarked i seg selv skulle skape sysselsettingsvansker i Norge.

Hvordan det vil gå i framtiden avhenger i første rekke av den alminnelige økonomiske veksten både i utlandet og her i landet. Det har i de senere årene gjennomgående vært en meget sterk økonomisk vekst i de seks fellesmarkedsland, f. eks. langt sterkere enn i EFTA-gruppen. Det synes også å være grunn til å regne med en gjennomsnittlig relativ god økonomisk vekst framover. Veksten vil imidlertid neppe bli jevn. Flertallet av befolkningen i alle de land det gjelder består imidlertid av arbeidstakerfamilier, og det er grunn til å tro at det vil være tilstrekkelig politisk vilje både av innenriks- og utenriks-politiske årsaker til å hindre at eventuelle midlertidige stagnasjonsperioder vil gå over i alvorlige tilbakeslag. Bl. a. må det for de vest-européiske land være av stor viktighet å ha en økonomisk vekst som står i et rimelig forhold til veksten i de øst-européiske land. Det synes også på grunnlag av de tendenser som gjør seg gjeldende i dag å være grunn til å regne med at samfunnsøkonomisk planlegging etter hvert vil komme til å spille en større rolle. Den demokratiske européiske fagbevegelse både innen CEE og EFTA er enig om å kreve at det ved en eventuell sammenlutning blir avgitt en erklæring fra landenes styremakter om at full sysselsetting er et hovedmål for den økonomiske politikk.

Omstillingsproblemene i norsk industri må også tas i betraktning, men som omtalt i industriavsnittet, synes det ikke å være grunn til å anta at disse vil bli av et slikt omfang at det skapes alvorlige

sysselsettingsproblemer. Forholdene for bygdene og de spesielle utbyggingsområder synes totalt sett heller ikke å skulle by på avgjørende vanskeligheter. I visse tilfelle kan en få direkte fordeler ved en eventuell deltakelse i Fellesskapet. Bl. a. gjelder dette skogbruksnæringen og eksportnæringene som i stor utstrekning finnes i disse områder. Spesielle sysselsettingstiltak vil fortsatt kunne gjennomføres. Så langt en kan se i dag, må en derfor alt i alt komme til den konklusjon at en eventuell deltakelse i Fellesskapet ikke vil skape alvorlige sysselsettingsproblemer i Norge, tvert imot kan det på lengre sikt gi et bidrag til løsningen av de problemene vi har i dag. På visse områder kan det imidlertid foreligge helt spesielle problemer som bør tas i betraktning ved eventuelle forhandlinger om norsk tilslutning i en eller annen form til De européiske økonomiske fellesskap. Å stå utenfor Fellesskapet vil på lengre sikt kunne medføre en betydelig fare for sysselsettingen på grunn av den svakere økonomiske vekst en da må regne med. Ved deltakelse i Fellesskapet kan en regne med økte sysselsettingsmuligheter i virksomheter med god lønnsevne.

VII.

Sosiale forhold.

Om målsettingen på det *sosiale område* heter det i Roma-traktaten at «medlemsstatene er enige om at det er nødvendig å bedre arbeidstakernes leve- og arbeidsvilkår for derved å muliggjøre en utjevning på et stadig høyere nivå». Dette antas dels å følge av gjennomføringen av Fellesmarkedet i sin alminnelighet og dels av bestemmelsene i traktaten om disse forhold.

Hovedprinsippet er at det ikke skal gjennomføres noen felles sosialpolitikk, men at medlemslandene skal samarbeide om sosiale forhold med sikte på en harmonisering oppover. Dette samarbeid kan omfatte mange forhold. I traktaten nevnes bl. a. sysselsetting, arbeidsrett og arbeidsvilkår, yrkesopplæring, sosial sikkerhet, arbeidervern og rett til organisasjoner og kollektive forhandlinger. Den økonomiske og sosiale komité hvor arbeidstakere og arbeidsgivere er representert, skal gi råd i forbindelse med dette. Det forutsettes også et nært samarbeid med Den internasjonale arbeidsorganisasjon.

En konkret bestemmelse er at det skal gjennomføres lik lønn for menn og kvinner for samme arbeid innen utgangen av 1961. Om dette i praksis kan gjennomføres innen denne tidsfrist er uvisst. Det er ikke grunn til å anta at bestemmelsen vil skape vanskeligheter for norske forhold.

En annen bestemmelse går ut på at «medlemsstatene skal bestrebe seg på å opprettholde den bestående likevekt når det gjelder deres ordninger for betaling av lønn i ferier». Bestemmelsen synes særlig å ta sikte på land som ligger tilbake på dette område og kan ikke hindre land som ligger langt framme i å forbedre nasjonale ferieordninger ytterligere. Det er også en bestemmelse om at Ministerrådet ved en enstemmig beslutning kan sette i verk tiltak for å sikre utenlandske arbeideres sosiale rettigheter.

Det er opprettet et *sosialt fond* for å fremme arbeidstakernes sysselsettingsmuligheter og en høyning av levestandarden. Fondet skal i overgangsperioden — etter nærmere regler — dekke 50 prosent av de offentlige utgifter i medlemslandene til yrkesmessig omskolering, flyttegodtgjørelse og arbeidsløshetsstønad. Kommisjonen skal administrere fondet med hjelp av en komité sammensatt av representanter for regjeringene, arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene i medlemslandene. For året 1961 disponerer fondet over 215 millioner kroner, og medlemsstatene har sendt inn refusjonskrav for 1958 og 1959 på i alt ca. 150 millioner kroner. Etter utløpet av overgangsperioden kan det med kvalifisert flertall bestemmes at fondet skal opphøre, eller ved enstemmighet bestemmes at det skal få nye oppgaver.

De sosiale forhold innen fellesskapsland har i de senere år bedret seg sterkt. De er nå med unntak av Italia på mange områder ikke markert dårligere enn i Norge. Når det gjelder trygdeordninger, kan en innen Felleskapet finne både bedre og dårligere ordninger enn i Norge. På andre områder f. eks. helsestell, kan imidlertid forholdene være betydelige dårligere enn her.

Etter et foreløpig vedtak synes bestemmelsene ikke å ta sikte på en harmonisering av finansieringen av trygdeytelsene. Det kan imidlertid nevnes at i Felleskapets land betales det alt vesentlige av trygdepremiene av arbeidsgiverne.

Det er ikke mulig på grunnlag av prinsippbestemmelsene i Roma-traktaten å si med sikkerhet hvordan det sosialpolitiske samarbeid vil utvikle seg. Det synes imidlertid å være grunn til å anta at det vil ta sikte på å sikre visse minstekrav til sosiale ytelser innen Felleskapet, men ikke kan hindre sosialt framskredne land i å gå videre fram så langt de kan makte og ønsker det. En viss «teknisk» harmonisering av sosiale bestemmelser og administrasjon vil formentlig også etter hvert finne sted. Det er ikke grunn til å tro at bestemmelsene i Roma-traktaten vil skape noen særlige vansker for norsk sosialpolitikk ved en eventuell norsk tilslutning til Felleskapet.

VIII.

Etableringsrett, kapitalmarked og konkurransebestemmelser.

Bestemmelsene om etableringsrett, kapitalmarked og konkurranseforhold i Roma-traktaten kan bli av stor betydning for Norge.

Ifølge prinsippbestemmelsene i Roma-traktaten skal det etter hvert gjennomføres en *fri etableringsrett*, slik at borgere og selskaper i en medlemsstat skal kunne drive næringsvirksomhet i andre medlemsstater på linje med borgere og selskaper som hører hjemme i vedkommende land. På visse områder kan dette tenkes å få uheldige virkninger, f. eks. ved at utenlandske interesser kjøper opp norske naturherligheter. For å hindre dette kan det være nødvendig å be om unntaksbestemmelser. Det er imidlertid mulig å hindre eventuelle uheldige konsekvenser av etableringsretten også ved innenlandske tiltak. Det bør således gjennomføres en almen offentlig forkjøpsrett til vannkraftressurser, skog, naturområder m. v. Derved kan det hindres at naturherligheter ved salg går over på uønskede hender. En utvidet nasjonaliseringsgrad innenfor enkelte av disse områder synes for øvrig ellers naturlig, f. eks. av hittil uutnyttet vannkraft. Når en får et felles samkjøringsnett for hele landet, synes privat eiendomsrett på dette område under enhver omstendighet å være lite hensiktsmessig. En økt nasjonaliseringsgrad bør overveies gjennomført også på et videre område i den grad det synes hensiktsmessig. De norske konsesjonslover kan opprettholdes med mindre endringer, men de må praktiseres likt overfor innenlandske borgere og borgere fra andre medlemsland.

Nasjonalisering er fullt tillatt i henhold til Roma-traktaten og nasjonaliseringsgraden er i dag høyere — til dels betydelig høyere — i de fleste av de vest-européiske land enn i Norge. Som et middel til å sikre nasjonale verdier bør nasjonalisering kunne gjennomføres uten at politiske fordommer på dette felt tillegges avgjørende betydning. Når en skal vurdere reglene om etableringsrett, må en på den annen side også ta i betraktning de positive virkninger som utvidet kontakt med utenlandsk næringsliv kan ha.

Ifølge Roma-traktatens prinsippbestemmelser skal det gjennomføres et *felles kapitalmarked*, men det er ikke helt klart hva dette betyr. Gjennomføringen av bestemmelsen skal sees i forbindelse med hva som er nødvendig for at Fellesmarkedet skal funksjonere etter sin hensikt, og dessuten skal det utvikles en européisk kredittpolitikk.

Uten reservasjoner å godta Roma-traktatens regler på dette punkt vil likevel utvilsomt bety at vi må oppgi flere av de virkemidler vi i dag bruker for å kontrollere kapitalstrømmene til og fra landet.

Dette kan få uheldige konsekvenser ikke bare for kapitaltilførselen til landet, men indirekte også for inntektsfordelingen. Det er derfor nødvendig å få klarlagt nærmere disse bestemmelser så langt som mulig og sikre de nødvendige unntak for at vi fortsatt skal kunne føre en politikk som vi ser oss tjent med. Dette er formodentlig det generelt viktigste område hvor Norge må få visse unntaksbestemmelser for å hindre uheldige konsekvenser. Også på kapitalområdet vil det for øvrig være mulig gjennom interne tiltak, bl. a. gjennom en viss nasjonalisering å hindre uheldige virkninger. Deltakelse i Fellesskapet vil imidlertid også by på nye muligheter for å skaffe kapital til landet både fra det alminnelige kapitalmarked innen Fellesskapet og fra Den europeiske investeringsbank som er knyttet til Fellesskapet og som yter lån til utbyggingsformål.

Ifølge Roma-traktatens prinsippbestemmelser skal det gjennomføres kontroll med og inngrep mot uheldige private konkurranse-regulerende avtaler og statsstøtte for så vidt som slike forhold fører til urimelige konkurranseforhold innen Fellesskapet. Bestemmelsene på dette felt minner i ikke liten utstrekning om den norske prislovgivning. Hvordan praksis vil bli, er imidlertid usikkert. Det er et sterkt behov for å få klarlagt forholdene nærmere, både når det gjelder forholdet til norsk prislovgivning, og hva som kan ventes innen Fellesskapet som helhet. De former for statsstøtte som i dag anvendes i Norge, bl. a. til utbyggingsformål, vil sannsynligvis kunne opprettholdes uten større endringer, og det er også mulig å finne fram til andre former.

IX.

Nasjonal selvbestemmelsesrett.

Roma-traktaten innebærer at medlemslandene på begrensede, men viktige områder som går inn under traktatens bestemmelser, må overføre nasjonal selvbestemmelsesrett — nasjonal suverenitet — til felles organer som gjør vedtak på alles vegne. Et land som er fullt medlem av Fellesskapet, vil være representert i disse organer, mens assosierte medlemmer ikke får noen plass i de bestemmende organer. På bakgrunn av den assosiasjonsavtale som er inngått med Hellas og de opplysninger som foreløpig er kjent for de lands vedkommende som vil søke om assosiasjon, ser det ut til at en omfattende assosiasjonsordning på de aller fleste områder vil bety at et assosiert medlem vil måtte akseptere de beslutninger som Fellesskapets organer treffer uten å være representert i disse. Overføringen av suverenitet vil vel derfor i realiteten neppe bli mindre ved assosiert medlemskap enn ved fullt medlemskap.

Spørsmålet om overføring av nasjonal suverenitet kan ikke bare vurderes ut fra en teoretisk synsvinkel. Norge har allerede deltatt i en rekke avtaler som innebærer overføring av nasjonal suverenitet. Ved deltakelse i Generalavtalen om tolltariffer og handel har vi f. eks. i årenes løp bundet oss til gjensidige tollnedsettelse og ikke å forhøye tollene på en rekke varer. Avtaler av denne karakter er et nødvendig ledd i det handelspolitiske samarbeid for å sikre Norge som et lite land mot å bli utsatt for vilkårlig behandling fra større lands side. Andre avtaler vi har vært med på går på mange måter lenger enn den som her er nevnt.

Likevel er det klart at eventuell norsk deltakelse i Det europeiske økonomiske fellesskap betyr at vi går et vesentlig skritt lenger i retning av å slutte omfattende bindende avtaler enn vi hittil har gjort i etterkrigstiden. Roma-traktaten er inngått for et ubegrenset tidsrom, noe som bl. a. kommer til uttrykk ved at den ikke inneholder bestemmelser om framgangsmåten hvis et land ønsker å trekke seg ut av samarbeidet. Men et land kan bli løst fra traktaten ved enstemmighet mellom medlemslandene og ifølge alminnelige folkerettsregler på egen hånd anse seg ubundet av traktaten dersom helt særegne omstendigheter gjør seg gjeldende. Medlemslandene kan også ved enstemmighet endre Roma-traktaten. En eventuell norsk tilslutning til Roma-traktaten må likevel vurderes på lang sikt. Det er mulig forholdet kan stille seg noe annerledes når det gjelder oppsigelsesbestemmelser for et assosiert land enn for et land som er fullt medlem, men ved en omfattende assosiasjonsavtale vil forskjellen i praksis neppe bli stor. Stortinget vil måtte vedta en endring i den norske grunnlov for å muliggjøre norsk tilslutning til Fellesskapet.

Ved vurderingen av den suverenitetsavgivelse som vil følge en eventuell tilknytting til Fellesskapet, må en ta i betraktning at et lite land gjennom indirekte påvirkning ikke under noen omstendighet vil kunne fri seg helt fra virkningene av de beslutninger og den utvikling som vil finne sted i et stort fellesskap som det av økonomiske og andre grunner må ha nære forbindelser med. Står en utenfor, taper en også den mulighet en som medlem vil ha til sammen med andre land å være med å øve innflytelse på beslutningene. Ved en praktisk vurdering av suverenitetsproblemet vil derfor forskjellen på å stå utenfor eller å være tilknyttet være vesentlig mindre enn ved en rent teoretisk vurdering. Prinsipielt har fagbevegelsen alltid vært innstilt på et nært og forpliktende internasjonalt samarbeid, og dette kan i praksis ikke gjennomføres uten en viss overgivelse av suverenitet fra de enkelte land til felles organer.

X.

Målsettingen for vår økonomiske politikk.

De momenter som er nevnt i det foregående, bør tas i betraktning ved en vurdering av Norges stilling til det nye store fellesskap som er under dannelse i Vest-Europa, og som formodentlig under enhver omstendighet vil bli dannet med eller uten norsk deltakelse. Ved en eventuell norsk tilslutning må det sikres at den samfunnsøkonomiske planlegging her i landet kan opprettholdes og utvikles videre. Målsettingen for norsk økonomisk politikk må fortsatt være full sysselsetting, sterk økonomisk vekst og jevn inntektsfordeling. Virkemidler som vil gå tapt ved en tilslutning til Fellesskapet kan erstattes med andre virkemidler. Internasjonalt må Norge arbeide for en utvidet samfunnsøkonomisk planlegging. En politikk etter disse linjer vil sammen med den utvidede arbeidsdeling som deltakelse i et større marked medfører, føre til økonomisk vekst og stigning i levestandarden. De særbestemmelser som Norge har behov for, står ikke i strid med Roma-traktatens alminnelige målsetting og skyldes i det vesentlige at Norge er et lite land, dets geografiske beliggenhet og særlige naturforhold.

Norge må også innenfor et eventuelt utvidet européisk fellesskap gå inn for en politikk som fremmer den økonomiske utvikling i de underutviklede land og for at Fellesskapet samarbeider med alle land eller grupper som selv er villige til å samarbeide.

Den européiske demokratiske fagbevegelse har i en årrekke drøftet de européiske markedsforhold, og er prinsipielt enig i at en sammenslutning bør finne sted. En står nå overfor et konkret valg, idet en samling må finne sted på et grunnlag som ligger nær opp til det Det européiske økonomiske fellesskap bygger på eller ikke i det hele tatt. Fagbevegelsens oppgave i alle land er å verne om arbeidstakernes interesser. Den demokratiske fagbevegelse mener dette vil være mulig innen et slikt fellesskap, og har tatt opp samarbeid over landegrensene med sikte på det. Dette samarbeid vil stadig bli utvidet for så vidt som samlingen blir realisert. I motsatt fall er det også fare for en splittelse innen européisk fagbevegelse. Fagbevegelsen i disse landene har i fellesskap drøftet visse retningslinjer for hvilke hensyn de mener særlig bør bli ivaretatt under forhandlingene, og vil sette fram krav i overensstemmelse med dette overfor sine respektive regjeringer. Landsorganisasjonen i Norge vil gjøre Regjeringen kjent med dette i et brev hvor det også vil bli gjort rede for visse spesielle norske problemer som Landsorganisasjonen mener det bør tas hensyn til under forhandlingene. Landsorganisasjonen er også interessert i å få følge eventuelle

norske forhandlinger så nøye som mulig både for å kunne holde seg best mulig orientert og for aktivt å kunne bidra til løsningen av visse problemer.

Landsorganisasjonen vil peke på at dersom alle eller flertallet av de nordiske land blir knyttet til Det europeiske økonomiske fellesskap, vil det bli et felles marked mellom disse land. Landsorganisasjonen ser det imidlertid som en vesentlig oppgave at samarbeidet mellom de nordiske land blir fremmet utover det som følger av en eventuell tilknytning til Fellesskapet.

XI.

Konklusjon.

Når det gjelder vurderingen av hvilket forhandlingsopplegg som bør velges, er det meget som tyder på at Utvalget for saker vedrørende Frihandelsforbundet og Nordisk økonomisk samarbeid har rett i at det beste utgangspunkt for Norge vil være at det søkes om fullt medlemskap og at det på samme tid settes fram anmodning om de særbestemmelser det er behov for. Sannsynligvis vil dette gi de største muligheter for å sikre både de eksportinteresser vi har og de særbestemmelser vi har behov for.

Det er imidlertid Regjeringen og Stortinget som har de beste informasjoner som grunnlag for en vurdering av forhandlings-situasjonen og som må ta standpunkt til hvilket forhandlingsopplegg Norge skal velge. I alle tilfelle må Norge oppta forhandlinger med Det eurpoéiske økonomiske fellesskap for å få betingelsene for en eventuell norsk tilslutning klarlagt. Hvilket alternativ Norge endelig skal velge kan først avgjøres etter at det er forhandlet og betingelsene er kjent.

LANDSORGANISASJONEN I NORGE

P. Mentsen.

Jon Rikvold

